

Oblike državnega posredovanja v kmetijstvu

Danes skoraj ni države na svetu, v kateri ne bi bilo obširnih državnega posredovanja v kmetijstvu v katerikoli obliki. Korenine tega posredovanja segajo še v predvojno dobo. Najnovejši pojavi na svetovnem tržišču kmetijskih pridelkov in v svetovnem gospodarstvu so dali novih pobud za državno posredovanje. Nestabilnost cen kmetijskih pridelkov, njihovo zniževanje in čedalje neugodnejše razmerje med cenami kmetijskih in industrijskih proizvodov so povzročili, da se je zmanjšal delež kmetijstva pri nacionalnem dohodku, da je imel posameznik, ki je zaposlen v kmetijstvu, nižje dohodke, kakor posameznik v drugih gospodarskih poklicih, pa se je tako poslabšal položaj kmetijstva, s tem pa tudi gospodarstva sploh.

Metode podpiranja kmetijstva v posameznih državah se razlikujejo. V nekaterih državah imajo podrobno obdelane in obsežne sisteme državnega posredovanja, v drugih pa je to posredovanje omejeno na enega ali več pridelkov, ki imajo navadno velik pomen za njihov izvoz. V državah, kjer nimajo odkritega državnega posredovanja, ga je zamenjala dejavnost močnih monopolističnih organizacij, ki imajo včasih združene organizacijske oblike in so tesno povezane z državnim aparatom ter težijo za enakimi smotri, kakor državno posredovanje v drugih državah.

Vse ukrepe državnega posredovanja v kmetijstvu lahko razdelimo v dve skupini: prvič na ukrepe, ki neposredno vplivajo na raven cen kmetijskih pridelkov, in drugič na ukrepe, ki učinkujejo na raven stroškov v kmetijstvu in so tako usmerjeni v zagotovitev rentabilnosti v kmetijstvu.

Prvo skupino ukrepov sestavljajo razni tipi jamčenja za cene kmetijskih pridelkov. To so lahko ali zajamčene minimalne cene — pri čemer niso določene platfonske cene, ali jamčenje določenega razpona med bolj ali manj jasno odrejeno ravni minimuma in maksimuma, ali stalne — čvrste cene, ki jih plačujejo vsem proizvajalcem. V prvem primeru nastopi državno posredovanje, ko se cene znižajo pod zajamčeno minimalno raven, kakor je to pri rižu v Indiji ali pri tistih kmetijskih pridelkih, katere cene podpirajo v ZDA. V drugem primeru računajo tudi z interesi proizvajalcev in potrošnikov, ker posreduje država v primeru, ko cene presežejo dovoljeno najvišjo raven ali ko se znižajo pod minimalno raven. Ta sistem uporabljajo pri žitu v Zahodni Nemčiji. Na Švedskem je dopustno, da lahko cene fluktuirajo za 10 % do 15 % okrog osnovne povprečne cene. Nadalje uporabljajo ta sistem za mlečne izdelke v Franciji in za nekatere živilorejske izdelke v Švici. V tretjem primeru odkupujejo države ali od države pooblaščen organizacije vse ponujene količine po stalnih cenah. Ta sistem stalnih cen so uporabljali med vojno in neposredno po njej, da bi preprečili inflacijski porast cen. Kasneje pa je sistem stalnih cen služil za spodbujanje proizvodnje. Široko ga izvajajo posebno pri žitu

v nekaterih državah Zahodne Evrope, Latinske Amerike in Azije. Ta sistem so prav tako izvajali hkrati z ustanavljanjem skladov za stabilizacijo cen nekaterih izvoznih artiklov, kakršni so kakao, kava in oljnice v nekaterih pokrajinah Afrike, kopre v Indoneziji itd. Enakemu namenu služijo tudi tako imenovane pogodbenne cene pri dobavih sladkorne pese sladkornim tovarnam ali tobaka državnemu tobačnemu monopolu v Italiji, Grčiji in drugih državah.

Pri določanju ravni zajamčenih cen upoštevajo naslednje kriterije: 1. zagotovitev ustreznega dohodka (kakor je to na Norveškem, Švedskem in v Švici) bodisi vsemu prebivalstvu, ki je zaposleno v kmetijstvu, bodisi posameznim kategorijam gospodarstev. Vzdrževane cene posameznih pridelkov variirajo v skladu s povpraševanjem ali s potrebo, da se spodbuja ali zmanjša pridelovanje posameznih pridelkov — pač po smotnih splošne politike pospeševanja kmetijstva; 2. vzdrževane cene ugotavljajo po ocenjenih stroških ali po gibanju indeksa, ki krije glavne postavke skupnih stroškov pri pridelovanju določenih proizvodov, kakor je to primer na Nizozemskem, v Avstraliji in v Argentini; 3. vzdrževana raven cen naj zagotovi kupno moč posameznega proizvoda, določijo jo pa na temelju povprečnega indeksa cen, ki jih kmetovalec doseže s prodajo svojih pridelkov, in indeksa cen proizvodov, ki jih kmetovalec kupuje v nekem časovnem razdobju, kakor je to v ZDA in na Japonskem; 4. določanje cen na temelju številnih činiteľjev, med katerimi so: sedanje povpraševanje nasproti kriteriju povprečnih svetovnih cen, ocena prihodnjih možnosti, proizvodni stroški in splošna raven stroškov, mezd in cen. Tako je v Novi Zelandiji.

Ustrezno raven tako določenih cen lahko dosežemo bodisi z uravnavanjem ponudbe bodisi z nadomestilom razlike med dejansko ceno in zajamčeno ceno ali s povečanjem potrošnje, z njenim subvencioniranjem. Ponudbo je mogoče uravnavati z ustvarjanjem tamponskih zalog, z reguliranjem uvoza in izvoza, z uporabo presežkov v druge namene, ne pa za prehrano, da služijo kot surovina za predelavo ali za živilsko krmo, nato z omejevanjem proizvodnje ali s kombinacijo več prej omenjenih ukrepov. Včasih so presežke preprosto uničevali. V vsakem primeru pade breme politike vzdrževanja cen na potrošniške množice. Drugače je v Veliki Britaniji, kjer država plača kmetovalcem razliko med dejansko in zajamčeno ceno. Cene na trgu se oblikujejo bolj ali manj svobodno in se lahko znižajo pod zajamčeno ceno, kar koristi potrošnikom. Razlika v ceni bremeni državni proračun ali — kolikor obstajajo — sklade za izenačenje ali stabilizacijo cen, ki jih lahko delno ali popolnoma financirajo sami proizvajalci.

Posredne ukrepe, ki jih stori država v kombinaciji s prejšnjimi ukrepi za vzdrževanje cen kmetijskih pridelkov, lahko reduciramo na dve skupini: 1. na ukrepe, ki neposredno vplivajo na dohodek kmetovalcev, kakršni so odpis krajevnih dr-

žavnih davkov, neposredno subvencioniranje dohodkov posameznih kategorij kmetovalcev, zavarovanje žetve in živine, subvencioniranje ali reguliranje cen zaradi znižanja stroškov pri nakupu umetnih gnojil, strojev in kmetijskih orodij, goriva in podobno, zagotovitev kratkoročnih in srednjeročnih kreditov z nizko obrestno mero; 2. na ukrepe navadno dolgoročnega značaja, kakršni so: melioracije zemljišč, namakanje, osuševanje, konzervacija zemljišč itd. — ali dajanje dolgoročnih kreditov, subvencij za izboljšanje kmetijskih poslopij, za zgraditev silosev in podobno, na ukrepe za izboljšanje pridelovalnih metod v kmetijstvu, kakršni so kmetijska raziskovanja, izobraževanje in posvetovalna služba, državno kontroliranje bolezni in škodljivcev pri rastlinskih kulturah in pri živini, na ukrepe za izboljšanje agrarne strukture, kakršni so ukrepi zaradi komasacije majhnih in razdrobljenih neekonomskih gospodarstev in ukrepi za razdelitev velikih posestev ter kontrola rente.

Opisali bomo, kako so razdeljeni državni izdatki v dveh državah z razvitim sistemom državnega posredovanja v kmetijstvu, od katerih temelji eno predvsem na jamčenju stalnih minimalnih cen, drugo pa na plačevanju razlike med zajamčenimi in dejanskimi cenami.

	ZDA 1955	Velika Britanija 1955/56
Skupni stroški za vzdrževanje kmet. v milijonih dolarjev	2.525	949
Od tega odpade:	%	%
na vzdrževanje cen	55	45
na subvencioniranje izvoza	22	—
na subvencioniranje potrošnje	3	27
na administrativne stroške ¹	—	5
na druge ukrepe za dvig dohodka razen vzdrževanja cen	22	25

Kakor je razvidno iz pregleda izdatkov za posredovanje v kmetijstvu, odpade na indirektno ukrepe zaradi zagotovitve dohodka v ZDA več kakor polovico, v Veliki Britaniji pa skoraj polovico izdatkov na vzdrževanje cen. V ZDA porabijo ostanek za subvencioniranje izvoza, v Veliki Britaniji pa za subvencioniranje potrošnje. To hkrati opozarja na različen položaj, ki ga imata ti dve državi v svetovni kmetijski proizvodnji.

Zaradi ukrepov državnega posredovanja je prišlo do krepkega procesa koncentracije kapitala v kmetijstvu. Glavni uživalci državnega posredovanja so bile tiste kategorije gospodarstev, ki imajo večje tržne presežke. To je bila spodbuda k intenzivnemu investiranju kapitala v kmetijstvo, kar je vplivalo na uvedbo bolj sodobnih metod in doseglo visokih pridelkov ter na zniževanje števila delovne sile v kmetijstvu, ki je lahko v razmerah sorazmerno visoke konjunktуре našla zaposlitev v drugih gospodarskih vejah. S tem pa ni rešen kmetijski problem v celoti, ker razen teh ukrepov skoraj v vseh državah izvajajo tudi specialne ukrepe za posamezne kraje in gospodarstva, da bi jim omogočili bolj znosne življenjske razmere, ker sedanji ukrepi posredovanja niso vplivali na izboljšanje njihovega položaja.

Marijan Hubeny

¹) v ZDA so ti stroški vključeni v posamezne postavke.